

М.В. Шевченко, Є.М. Матюшко, О.О. Дорошенко, С.В. Істомін (Київ)

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ОКРЕМИХ КРАЇН ЄС І СНД ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ПЛАТНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»

Проаналізовано законодавство України та окремих країн-членів Європейського Союзу, Співдружності Незалежних Держав, яке стосується врегулювання надання платних медичних послуг населенню. Встановлено, що в цілому фінансування систем охорони здоров'я регулюється законами про медичне страхування чи медичне обслуговування шляхом визначення базового пакету послуг, які надаються на платній чи безоплатній основі. Окреслено відповідні переліки платних послуг та порядок їх надання, наприклад, у Російській Федерації ці позиції затверджені законом, у Республіці Білорусь – постановами уряду.

Ключові слова: законодавство, платні медичні послуги, базовий пакет.

Одним із найважливіших завдань, які на сучасному етапі постали перед державою, є забезпечення ефективного функціонування системи охорони здоров'я. Відповідно до статті 49 Конституції України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР, «...кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності» [1]. Згідно з офіційним тлумаченням Конституційного Суду України (Рішення №10-рп/2002 від 29.05.2002 р.), «...порядок надання медичних послуг, які виходять за межі медичної допомоги, на платній основі у державних і комунальних закладах охорони здоров'я та перелік таких послуг мають бути визначені законом» [8]. При цьому наголошується, що «...одним із джерел додаткових надходжень на фінансування галузі охорони здоров'я в цілому можуть бути і встановлені законом офіційні прямих платежі населення за медичні послуги другого значення». В цілому режим правового регулювання реалізації громадянином конституційного

права на охорону здоров'я може відбуватися як у публічних правовідносинах щодо безоплатного рівня надання медичної допомоги, так і в цивільних правовідносинах щодо надання платних медичних послуг [9], що обумовило актуальність проведеного дослідження.

Мета роботи – проаналізувати законодавство України та окремих країн Європейського Союзу (ЄС) та Співдружності Незалежних Держав (СНД) щодо законодавчого врегулювання надання платних послуг населенню у сфері охорони здоров'я.

Матеріали та методи

У дослідженні за допомогою методів аналізу та синтезу, узагальнення, а також порівняльного, бібліосемантичного методів проаналізовано законодавство України, ЄС та СНД, яке регламентує надання платних медичних послуг.

Результати дослідження та їх обговорення

Аналіз чинного законодавства показав, що в Конституції України, Основах законодавства про охорону здоров'я та інших нормативних актах не тільки не розкривається зміст поняття «медична послуга», але і взагалі не йдеться про нього.

При цьому в Основах законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ (редакція від 01.01.2013 р.) (ст. 18) визначено, що всі заклади охорони здоров'я мають право використовувати для підвищення якісного рівня своєї роботи, з дозволу власника або уповноваженого ним органу встановлювати плату за послуги у сфері охорони здоров'я. На сьогодні порядок надання платних послуг у сфері охорони здоров'я не регламентований законодавчо. Однак у постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти» від 17.09.1996 р. № 1138 визначено перелік таких послуг:

- послуги, що надаються згідно з функціональними повноваженнями державними і комунальними закладами охорони здоров'я (33 позиції);
- послуги із провадження господарської та/або виробничої діяльності;
- послуги, що надаються згідно з функціональними повноваженнями вищими медичними навчальними закладами та науково-дослідними установами.

Якщо провести аналогію щодо врегулювання цього питання у сфері освіти, то Законом України «Про освіту» від 23.05.1991 р. № 1060-ХІІ (редакція від 01.01.2013 р.) (ст. 61.4) визначено, що додатковими джерелами її фінансування є: кошти, одержані за навчання, підготовку, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів відповідно до укладених договорів; плата за надання додаткових освітніх послуг; добровільні грошові внески, матеріальні цінності, одержані від підприємств, установ, організацій, окремих громадян. При цьому відзначається, що розмір плати за весь строк навчання, підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації кадрів або за надання додаткових освітніх послуг встановлюється навчальним закладом у грошовій одиниці України з урахуванням офіційно визначеного рівня інфляції за попередній календарний рік.

Для державних і комунальних навчальних закладів затверджено відповідні Порядки надання платних послуг (освітніх та інших) (спільний наказ МОНмолодьспорту, Міністерства економічного розвитку і торгівлі та Міністерства фінансів України від 23.07.2010 р. № 736/902/758, який зареєстрований у Мін'юсті 30.10.2010 р. за № 1196/18491), а послуга вживається у значенні, визначеному Законом України «Про захист прав споживачів», тобто як діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб.

Платні освітні послуги надаються на підставі письмової заяви – для фізичної особи; договору (контракту) – для фізичної або юридичної особи.

Також цими Порядками затверджено встановлення вартості платної освітньої послуги та складові її вартості: витрати на оплату праці працівників; нарахування на оплату праці відповідно до законодавства; безпосередні витрати та оплата послуг інших організацій; капітальні витрати; індексація заробітної плати, інші витрати відповідно до чинного законодавства.

Відповідна методика визначення собівартості адміністративних послуг, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 р. № 66 [7], також містить перелік витрат (прямі матеріальні; прямі на оплату праці та відрахування на соціальні заходи; інші прямі; непрямі витрати) та етапи її визначення.

Аналіз зарубіжного законодавства показав, що в цілому фінансування систем охорони здоров'я визначається базовими законами, наприклад, про медичне страхування чи медичне обслуговування, шляхом визначення позитивного або негативного (за плату) переліку медичних послуг. Перелік медичних послуг у країнах ЄС зазвичай включає в себе профілактику та послуги громадського здоров'я, первинну медичну допомогу, амбулаторну та стаціонарну спеціалізовану, призначення лікарських засобів, психіатричну допомогу, стоматологічні послуги, реабілітацію, догляд вдома і у спеціалізованих закладах. У різних країнах перелік послуг та рівні їх оплати споживачами різняться. Більш чітко визначений перелік послуг характерний для країн ЄС, у якій охорона здоров'я фінансується коштом медичного страхування (наприклад, Німеччина, Австрія, Польща). У тих країнах, де охорона здоров'я фінансується за рахунок податків, (Велика Британія, Португалія, Греція, Італія, Іспанія) послуги, які оплачуються державою, такі переліки чітко не визначені [10;11].

Законом Республіки Вірменія «О медицинской помощи, обслуживании населения» (від 04.03.1996 р. № ЗП-42) регламентовано, що Уряд, за рахунок передбачених державним бюджетом асигнувань, у рамках державних цільових програм з охорони здоров'я, забезпечує гарантоване фінансування медичної допомоги особам, що здійснюють медичне обслуговування, допомогу – незалежно від їх організаційно-правових видів і форм власності. Медична допомога фінансується на основі страхових компенсацій, відповідно до укладених страхових договорів. Безпосередні платежі здійснює населення, якщо види і обсяги наданої медичної допомоги та медичного обслуговування не фінансуються повністю (або частково) з вищезазначених джерел.

Федеральним законом Російської Федерації «Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации» від 21.11.2011 р. № 323-ФЗ визначено термін «медична послуга» (ст. 2.4) [5] як «медичне втручання» або «комплекс медичних втручань, які мають самостійне закінчене значення та спрямовані на профілактику, діагностику і лікування захворювань, медичну реабілітацію».

В Законі чітко регламентовано фінансове забезпечення надання медичної допомоги та санаторно-курортного лікування (глава 11. ст. 82–83). Крім того, статтею 80 регламентовано програму державних гарантій надання безоплатної медичної допомоги та визначено перелік послуг, які не можуть оплачуватися власним коштом населення. Це стосується:

- надання медичних послуг, призначення і застосування лікарських засобів, у т.ч. включених до переліку життєво необхідних лікарських засобів, медичних виробів, компонентів крові, лікувального харчування за медичними показами відповідно до стандартів медичної допомоги;
- призначення та застосування за медичними показами лікарських засобів, не включених до переліку життєво необхідних лікарських засобів, у випадках їх заміни через індивідуальну непереносимість, за життєвими показниками;
- розміщення в маломісних палатах (боксах) — за медичними і/або епідеміологічними показниками, визначених уповноваженим федеральним органом виконавчої влади;
- створення умов перебування в стаціонарних умовах, включаючи надання спального місця і харчування, при спільному перебуванні одного з батьків, іншого члена сім'ї або законного представника в закладі охорони здоров'я в стаціонарних умовах з дитиною до досягнення нею віку чотирьох років, а з дитиною, старшою від зазначеного віку, — за наявності медичних показань;
- транспортні послуги при супроводі медичним працівником пацієнта, який перебуває на лікуванні в стаціонарних умовах, з метою виконання порядків надання медичної допомоги та стандартів медичної допомоги в разі необхідності проведення такому пацієнту діагностичних досліджень — при відсутності можливості їх проведення у закладі, що надає медичну допомогу пацієнту;
- транспортування і зберігання в морзі біологічного матеріалу, який надійшов на дослідження, трупів пацієнтів, які померли в закладах охорони здоров'я та інших організаціях, утилізація біологічного матеріалу.

Також виокремлено статтю щодо регламентації платних послуг населенню (частина 7 ст. 84).

Постановою Уряду Російської Федерації від 04.10.2012 р. № 1006 «Об утверждении Правил предоставления медицинскими организациями платных медицинских услуг» [6] затверджено умови надання платних послуг медичними організаціями, їх право надавати такі послуги (п. 7 розділу II постанови), порядок визначення цін (для бюджетних та казенних медичних закладів визначається їх засновниками, інші встановлюють ціни самостійно). Визначено перелік інформації про послуги та їх виконавця, яку доводять до

споживачів. Заклади зобов'язані подавати на вимогу для ознайомлення копії установчих документів та ліцензії. При укладанні договору пацієнту на його прохання повинні повідомити, хто конкретно надаватиме послугу, які будуть застосовуватися методи, які можливі ризики, їх наслідки та результати надання медичної допомоги.

Наведено вимоги до змісту договору про надання платних медичних послуг, прописано порядок його укладання, передбачено, що на вимогу пацієнта може складатися кошторис. Ця новація введена в РФ з 01.01.2013 р.

У Республіці Білорусь Законом «О внесении изменений в Закон Республики Беларусь «О здравоохранении» від 14.05.2008 р. № 363-3 [2] регламентовано, що медичні послуги понад встановленого державою гарантованого безоплатної медичної допомоги є додатковими і надаються на платній основі у порядку, встановленому Радою Міністрів на основі письмових договорів (ст. 15). Водночас, постановою Ради Міністрів від 18.07.2002 р. № 963 «О государственных минимальных социальных стандартах в области здравоохранения» [3] визначено основні види послуг щодо надання стаціонарної, амбулаторно-поліклінічної та швидкої медичної допомоги, які надаються у закладах охорони здоров'я безоплатно.

Постановою Ради Міністрів від 10.02.2009 р. № 182 (із змінами та доповненнями внесеними постановою від 18.10.2012 р. № 947) «Об оказании платных медицинских услуг государственными учреждениями здравоохранения» [4] затверджено Порядок надання та перелік платних медичних послуг.

Цим документом визначено, що платні медичні послуги є додатковими до гарантованого державою обсягу безоплатної медичної допомоги і надаються громадянам Республіки Білорусь державними закладами охорони здоров'я на підставі письмових договорів надання медичних послуг, за винятком платних медичних послуг, які надаються анонімно.

При зверненні для отримання платних медичних послуг пацієнту надається інформація: про перелік платних медичних послуг; про вартість і умови їх оплати; про кваліфікацію медичних працівників (лікарів-спеціалістів); про режим роботи закладу охорони здоров'я; про наявність спеціального дозволу (ліцензії) на право провадження медичної діяльності із зазначенням робіт і послуг, що становлять цей вид ліцензованої діяльності; інша необхідна інформація. У договорі, який укладається між державним закладом охорони здоров'я і замовником, визначаються: обсяг і вартість платних медичних послуг; терміни їх надання; порядок розрахунків; права, обов'язки та відповідальність сторін за договором. Вартість платних медичних послуг, що надаються замовнику, визначається відповідно до законодавства.

До переліку платних послуг у Республіці Білорусь входять косметологічні, пластична естетична хірургія, рефлексотерапія, гомеопатія, фітотерапія, мануальна діагностика і терапія, фізіотерапевтичні процедури, лікувальна фізкультура, баротерапія, офтальмологічні послуги, психіатрична, психотерапевтична і наркологічна допомога та інші (усього – 40 позицій).

Висновки

1. У законодавстві України щодо охорони здоров'я на сьогодні не визначено термін «медична послуга», є лише «медична допомога» та «медичне обслуговування», тобто ці поняття у законодавстві не розмежовано.
2. Визначення поняття «платна медична послуга» на законодавчому рівні можна врегулювати окре-

мим законом, що визначено офіційним тлумаченням Конституційного Суду України (Рішення від 29.05.2002 р. № 10-рп/2002).

3. Аналіз законодавства інших країн показав, що належне врегулювання питання щодо надання платних медичних послуг потребує комплексного підходу з визначенням і затвердженням окремих видів соціальних стандартів / нормативів, і передусім гарантованого державою обсягу медичної допомоги у державних та комунальних закладах охорони здоров'я.

Перспективи досліджень передбачають подальше вивчення як сфери застосування платних медичних послуг, так і їх законодавчого врегулювання паралельно з розробкою та затвердженням соціальних стандартів/нормативів у сфері охорони здоров'я.

Список літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254 к/96-ВР (із змінами, внесеними Законом України від 01.02. 2011 р. №2952-VI). – [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show>. – Назва з екрана.
2. О внесении изменений в Закон Республики Беларусь «О здравоохранении» : Закон Республики Беларусь от 14.05.2008 г. № 363-3 [Электронный документ]. – Режим доступа : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=h10800363&p2={NRPA}>. – Название с экрана.
3. О государственных минимальных социальных стандартах в области здравоохранения : постановление Совета Министров Республики Беларусь от 18.07.2002 г. № 963 [Электронный документ]. – Режим доступа : <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=C20200963&p2={NRPA}>. – Название с экрана.
4. Об оказании платных медицинских услуг государственными учреждениями здравоохранения : постановление Совета Министров Республики Беларусь от 10.02.2009 г. № 182 [Электронный документ]. – Режим доступа : <http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic11/text679.htm>. – Название с экрана.
5. Об основах охраны здоровья граждан в Российской Федерации : Федеральный закон Российской Федерации от 21.11.2011 г. № 323-ФЗ [Электронный документ]. – Режим доступа : <http://www.rg.ru/2011/11/23/zdorovie-dok.html>. – Название с экрана.
6. Об утверждении Правил предоставления медицинскими организациями платных медицинских услуг : постановление Правительства Российской Федерации от 04.10.2012 г. № 1006 [Электронный документ]. – Режим доступа : <http://www.consultant.ru/law/hotdocs/21244.htm>. – Название с экрана.
7. Про затвердження Методики визначення собівартості платних адміністративних послуг : постанова Кабінету Міністрів України // Офіц. вісник України. – 2010. – № 6. – С. 107.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) від 29.05.2002 р. № 10-рп/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-02/card2#Card>. – Назва з екрана.
9. Чехун О. В. Надання платних послуг: цивільно-правові аспекти / О. В. Чехун // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 213–215.
10. The impact of ageing on public expenditure: projections for the EU25 Member States on pensions, health care, longterm care, education and unemployment transfers (2004–2050). European Economy. Special Report. – Luxembourg, 2006. – 386 p.
11. Thomson S. Финансирование здравоохранения в Европейском союзе. Проблемы и стратегические решения / S. Thomson, T. Foubister, E. Mossialos ; Всемирная организация здравоохранения от имени Европейской обсерватории по системам и политике здравоохранения, 2010.

Дата надходження рукопису до редакції: 08.02.2013 р.

Анализ законодательства Украины и отдельных стран ЕС и СНГ относительно законодательного урегулирования предоставления платных услуг населению в сфере здравоохранения

*М.В. Шевченко, Е.Н. Матюшко,
Е.А. Дорошенко, С.В. Истомин (Киев)*

Проанализировано законодательство Украины и отдельных стран-членов Европейского Союза, Содружества Независимых Государств, которое касается урегулирования оказания платных медицинских услуг населению. Установлено, что в целом финансирование систем здравоохранения регулируют законы о медицинском страховании или медицинском обслуживании путем определения базового пакета услуг, которые оказываются на платной или бесплатной основе. Также представлены соответствующие перечни платных услуг и порядок их оказания, например, в Российской Федерации эти позиции утверждены законом, в Республике Беларусь – постановлениями правительства.

Ключевые слова: законодательство, платные медицинские услуги, базовый пакет.

Analysis of the laws of Ukraine and some EU and CIS countries concerning legal regulation of paid medical services

*M.V. Shevchenko, Ye.M. Matyushko,
O.O. Doroshenko, S.V. Istomin (Kyiv)*

The paper had presented analysis of Ukrainian legislation and the some countries of EU Member States and the CIS, which refers to the settlement of paid medical services. It was determined that the overall financing of health care systems is determined by the laws of health insurance or medical care by identifying the basic package of services that are on a paid or unpaid basis. Also set out the list of paid services and their provisions, such as the Russian Federation, these positions were approved by law, in Republic of Belarus – government regulations.

Key words: legislation, paid medical services, the base package.